

ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ
ΤΗΣ
ΚΥΠ
ΓΙΑ
ΤΟ
ΚΥΠΡΙΑΚΟ
[ΣΧΟΛΙΑΣΜΕΝΑ]

ΙΟΥΛΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1974



ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΠΑΧΕΛΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΣΧΟΛΙΑ

ΤΑΣΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΘ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Πρώτη έκδοση Νοέμβριος 2025

Επιμέλεια έκδοσης Στέλα Ζουμπουλάκη
Επιμέλεια – Διόρθωση τυπογραφικών δοκιμίων Σοφία Πάραρα
Σελιδοποίηση Γιώτα Μπόμπου
Σχεδιασμός εξωφύλλου Ρεντουάν Αμζλάν

© 2025, Εκδόσεις **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**
και Τάσος Σακελλαρόπουλος

ISBN 978-618-03-4368-7

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84368
Κ.Ε.Π. 6397, κ.π. 21634

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα
τηλ.: 211 3003500
metaixmio.gr • metaixmio@metaixmio.gr

Κεντρική διάθεση
Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα
τηλ.: 210 3647433

Βιβλιοπωλεία **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

- Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα
τηλ.: 210 3647433
- Πολυχώρος, Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα
τηλ.: 211 3003580, fax: 211 3003581

ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

ΤΗΣ

ΚΥΠ

**ΓΙΑ
ΤΟ**

ΚΥΠΡΙΑΚΟ

[ΣΧΟΛΙΑΣΜΕΝΑ]

ΙΟΥΛΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1974

**ΔΕΛΤΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ
ΣΠΑΝΙΑ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ
ΥΛΙΚΟ ΑΠΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΠΑΧΕΛΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΣΧΟΛΙΑ

ΤΑΣΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Τα δελτία πληροφοριών της ΚΥΠ και τα υπόλοιπα έγγραφα που περιλαμβάνονται σε αυτό τον τόμο έχουν μετατραπεί σε μονοτονικό σύστημα, ενώ η ορθογραφία και η στίξη των πρωτοτύπων έχουν διατηρηθεί. Το σύμβολο † δηλώνει σημεία που δεν είναι ευανάγνωστα.

Στη ροή των δελτίων πληροφοριών ή στο τέλος των εγγράφων σημειώνεται με έντονη γραμματοσειρά ο σχολιασμός του ιστορικού Τάσου Σακελλαρόπουλου.

Να σημειωθεί ότι ο σχολιασμός στα έγγραφα αποτελεί ενέργειες στην «κουζίνα του ιστορικού». Δηλαδή τα σχόλια αποτελούν την αρχική φάση για τη συγγραφή ενός κειμένου με θέμα το περιεχόμενο των εγγράφων.

Τάσος Σακελλαρόπουλος

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....9

Α' ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 13

ΔΕΛΤΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΚΥΠ.....25

Β' ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 671

ΕΓΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΔΙΑΒΑΘΜΙΣΜΕΝΑ ΣΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ Ε.Α. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΟΥΜΗ.....699

Πρόλογος

Πολλά έχουν γραφτεί για το κρίσιμο όσο και μοιραίο καλοκαίρι του 1974. Η τουρκική εισβολή στην Κύπρο, η πτώση της δικτατορίας και η αποκατάσταση της δημοκρατίας έχουν απασχολήσει δημοσιογράφους και ιστορικούς εδώ και δεκαετίες.

Ο Τάσος Σακελλαρόπουλος είναι ένας από τους κορυφαίους ιστορικούς μιας νεότερης γενιάς που μπόρεσε να μελετήσει σε βάθος αυτή την περίοδο, χωρίς πάθος και τις ιδεολογικές παρωπίδες του παρελθόντος. Αναλύει με πολύ ζωντανό τρόπο πρόσωπα και καταστάσεις της επταετούς δικτατορίας και μπορεί ταυτόχρονα να τα τοποθετεί μέσα σε ένα ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο, που έχει να κάνει με τον ρόλο του στρατού στη μεταπολεμική Ελλάδα. Στο πρώτο μέρος αυτού του βιβλίου ο Τάσος Σακελλαρόπουλος ασχολείται με τα έγγραφα που αποχαρακτήρισε τον Νοέμβριο του 2024 η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών σε σχέση με την τουρκική εισβολή στην Κύπρο και όσα είχαν προηγηθεί.

Να σημειώσουμε εδώ ότι η απόφαση της διοίκησης της υπηρεσίας είναι αξιέπαινη και ανοίγει ένα νέο κεφάλαιο στο πώς αντιμετωπίζει το σημερινό ελληνικό κράτος, και ειδικά οι υπηρεσίες ασφαλείας και άμυνας, το παρελθόν. Και να υπενθυμίσουμε ότι, παρά τη μεγάλη και συστηματική δουλειά που έχουν κάνει η Βουλή και το ίδρυμά της για τον Φάκελο της Κύπρου, το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού διπλωματικού αρχείου από την περίοδο της κρίσης του 1974 παραμένει απόρρητο. Έχει έρθει ίσως η στιγμή να αποχαρακτηρισθεί και αυτό, ώστε να αποδοθεί σε ερευνητές όπως ο Τάσος Σακελλαρόπουλος, που θα μπορέσουν να μας δώσουν την τελική και πλήρη εικόνα για το τι συνέβη τότε.

Οι αποχαρακτηρισμένες εκθέσεις της τότε ΚΥΠ είναι ψυχρά κείμενα που παραθέτουν πληροφορίες και εκτιμήσεις για την

περίοδο από την προετοιμασία του πραξικοπήματος εναντίον του αρχιεπισκόπου Μακαρίου έως την τουρκική εισβολή. Δεν φωτίζουν πολλές σκοτεινές πτυχές όλων όσα διαδραματίστηκαν τότε πίσω από κλειστές πόρτες, αλλά μας δίνουν μια γεύση του τι συνέβαινε εκείνες τις «καυτές» ημέρες. Είναι μια πρώτη γεύση από το τι θα μπορούσε να ακολουθήσει αν αποχαρκτηρίζονταν όλα τα αρχεία των ελληνικών κρατικών υπηρεσιών εκείνης της περιόδου.

Στην πορεία για την έκδοση αυτού του τόμου, ο φίλος, πρέσβης επί τιμή και πρώην υπουργός Παύλος Αποστολίδης με ενημέρωσε, και τον ευχαριστώ για αυτό, σχετικά με ένα σώμα τεκμηρίων που αφορούν το Κυπριακό, τα οποία του είχε παραδώσει ο αντιστράτηγος εν αποστρατεία Γεώργιος Τσουμής, με την πρόταση να αποδοθούν στην ιστορική έρευνα μετά τον θάνατό του. Κρίνοντας τα έγγραφα αυτά ως ιδιαιτέρως σημαντικά και αποκαλυπτικά για τη μελέτη του Κυπριακού, ελήφθη η απόφαση να συμπεριληφθούν στο δεύτερο μέρος αυτού του τόμου, διαμορφώνοντας έτσι μια έκδοση που τεκμηριώνει με σαφήνεια το ουσιαστικό (ή πραγματικό) πλαίσιο επί του οποίου εκτυλίχθηκε η τραγωδία της Κύπρου.

Η Ελλάδα είναι πια ώριμη να δει μέσα από αυτά την αλήθεια, όσο και αν συνεχίζει να μας θυμώνει και να μας πληγώνει. Και επίσης διαθέτει αντικειμενικούς και σοβαρούς ιστορικούς, όπως ο Τάσος Σακελλαρόπουλος, που μπορούν να αποτυπώσουν την πλήρη εικόνα για το τι συνέβη πριν από πενήντα ένα χρόνια.

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΠΑΧΕΛΑΣ

Α' ΜΕΡΟΣ

ΔΕΛΤΙΑ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ
ΤΗΣ ΚΥΠ

Εισαγωγή

Στα αποχαρακτηρισμένα έγγραφα των μυστικών υπηρεσιών δεν ανακαλύπτουμε τον γοητευτικό και περιπετειώδη κόσμο των κατασκόπων, που γνωρίζουμε ή γνωρίσαμε στο σινεμά και στα μυθιστορήματα. Δεν απουσιάζουν μόνο τα πολιτικά πάθη και οι έρωτες. Απουσιάζει επί της ουσίας ο ανθρώπινος παράγοντας.

Οι αναφορές των μυστικών υπηρεσιών βρίθουν από εκτιμήσεις ολοκληρωμένων καταστάσεων, αποτιμήσεις ενεργειών, επιβεβαιώσεις αντιλήψεων. Κάποιες φορές διατυπώνονται έμμεσα προειδοποιήσεις, μέσω πληροφοριών, για τη διαφοροποίηση της συμπεριφοράς των υπό παρακολούθηση υποκειμένων, δηλαδή ηγετών, κρατικών στελεχών, δημόσιων φορέων.

Κατά κύριο λόγο από τα αποχαρακτηρισμένα έγγραφα μαθαίνουμε πού εστιάζεται το ενδιαφέρον του κράτους που παρακολουθεί. Μαθαίνουμε πού έχει τοποθετήσει την κύρια προσπάθειά του για τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με πολιτικές προθέσεις και ενέργειες ηγετών, πολιτικών στελεχών, παρατάξεων, στρατών, αστυνομικών υπηρεσιών.

Το ζητούμενο για όποιον παρακολουθεί είναι οι μυστικές υπηρεσίες του να δώσουν εγκαίρως την εικόνα που τον ενδιαφέρει, σε πραγματικό χρόνο και ίσως νωρίτερα, του τι επώάζεται, του πώς προτίθεται να ενεργήσει πολιτικά στο εσωτερικό η παρακολουθούμενη χώρα ή τι ετοιμάζει στρατιωτικά ή πολεμικά στο εξωτερικό της.

Παρά τις εξαιρετικές λεπτομέρειες που συνήθως περιλαμβάνουν οι αναφορές, ισχύει η πάγια τακτική της μη ονομαστικής αναφοράς σε πηγές και σε πληροφοριοδότες. Γενικά οι συνεργάτες των μυστικών υπηρεσιών απουσιάζουν από τις αναφορές αυτές. Κατά πάγια τακτική, αναφέρονται μόνο τα ονόματα των

επώνυμων «στόχων», και αυτά μόνο σε όσα έγγραφα διέπονται από μια δεδομένη τακτική ροής πληροφοριών, και όχι στα άκρως απόρρητα έγγραφα, στα οποία καταγράφεται η προετοιμασία πολιτικής ανατροπής ή επίθεσης σε ξένο ή οικείο έδαφος.

Από τα έγγραφα των μυστικών υπηρεσιών τα οποία δίνονται στη δημοσιότητα μαθαίνουμε για τη σοβαρότητα και την αξιοπιστία ή μη μιας χώρας, για την εξωτερική της πολιτική, για την πολεμική της πολιτική, για την αμυντική της πολιτική, τέλος για την αξιοπιστία του ίδιου του κρατικού μηχανισμού, σε αυτή την ακραία, επικίνδυνη και ευαίσθητη διάσταση την οποία καλύπτουν οι μυστικές υπηρεσίες.

Από τα αποχαρακτηρισμένα έγγραφα μαθαίνουμε έμμεσα για τους σχεδιασμούς παρέμβασης στην πολιτική λειτουργία άλλων χωρών, για τις επαφές με πολιτικά στελέχη ξένων κυβερνήσεων, για την ύπαρξη, διαμόρφωση και λειτουργία δικτύων πληροφοριών και δικτύων επιρροής σε νευραλγικούς τομείς άλλων κρατών.

Σε κάθε περίπτωση, οι μυστικές υπηρεσίες διατηρούν την ευχέρεια να κινούνται κάποιες φορές -ή και συχνά- μεταξύ αυτενέργειας και αυθαιρεσίας. Με κίνητρα παλαιότερα ιδεολογικά και πολιτικά και στους νεότερους καιρούς και ιδιοτελή, οργανώνουν ενέργειες μικρής ή και μεγαλύτερης κλίμακας, οι οποίες είτε φέρνουν τις επίσημες κυβερνήσεις σε αμηχανία είτε τις εκθέτουν ανεπανόρθωτα.

Όσον αφορά τις μυστικές υπηρεσίες της Ελλάδας, τα πράγματα ήταν αρκετά διαφορετικά σε σχέση με τις αντίστοιχες υπηρεσίες άλλων χωρών, αφού κατά τη μετεμφυλιακή περίοδο ο κυρίαρχος και εμμονικός αντικομμουνισμός εγκλώβισε τη δράση των υπηρεσιών στο εσωτερικό της χώρας μας, με στόχο τη δίωξη της Αριστεράς και τμήματος του Κέντρου.

Η απόδοση στην επιστημονική έρευνα και στο ενδιαφερόμενο κοινό από την Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ) πενήντα οκτώ δελτίων της τότε Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΚΥΠ) είναι σημαντική και αξιέπαινη. Πρόκειται για δελτία από τις ημέρες του

Ιουλίου και του Αυγούστου του 1974, μιας τραγικής για τον ελληνισμό της Κύπρου εποχής, που πενήντα χρόνια μετά το ελληνικό κράτος έδωσε στη δημοσιότητα. Η ενέργεια συνάδει με εκείνες των σύγχρονων δυτικών κρατών, τα οποία δίνουν μετά την πάροδο ετών τη δυνατότητα τεκμηρίωσης και ενημέρωσης για σημαντικά γεγονότα.

Τα συγκεκριμένα έγγραφα δεν περιέχουν τα «καυτά» μυστικά της χούντας σχετικά με τις καταστροφικές προθέσεις που είχε για την Κύπρο. Ούτε περιέχουν στοιχεία μέσα από τα οποία αντιλαμβανόμαστε καθαρά τη συνωμοτική λειτουργία του σκοτεινού καθεστώτος.

Εδώ χρειάζεται να αποσαφηνίσουμε ότι η ίδια η χούντα κατέλαβε την εξουσία μέσω συνωμοσίας και μετά την εδραίωσή της συνέχισε να συνωμοτεί τόσο σε βάρος του δικού της έως πρότινος ενιαίου συνωμοτικού μηχανισμού που την έφερε στην εξουσία όσο και σε βάρος του κρατικού μηχανισμού, στον οποίο εξέχουσα θέση είχαν οι μυστικές υπηρεσίες. Σταδιακά, μετά την επικράτησή της, η ομάδα του δικτάτορα Παπαδόπουλου διαχωρίστηκε σε «ευνοημένους» και μη, σε στρατοκράτες και σε «πολιτικούς». Οι διαφοροποιήσεις αυτές ενεργοποίησαν διαφορετικές κατευθύνσεις και στόχους στον πυρήνα της πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας της χούντας. Πέρα από την αντικομμουνιστική εμμονή και την πίεση για αύξηση των πολιτικών διώξεων, των συλλήψεων και των βασανισμών, η χούντα αποτέλεσε και το τελευταίο προπύργιο του ελληνικού αλυτρωτισμού.

Τα έγγραφα, όπως συμβαίνει πολύ συχνά και σε άλλες περιπτώσεις, μας επιβεβαιώνουν αυτά που ήδη εξωδίκως γνωρίζαμε. Το ίδιο συνέβη και με τον *Φάκελο Κύπρου*, τον οποίο ξεκίνησαν να δημοσιεύουν ήδη από το 2018 η Βουλή των Ελλήνων και η Βουλή των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας. Από τη σειρά εγγράφων που παρουσιάζονται στο πρώτο μέρος αυτού του βιβλίου απουσιάζουν ενδεχομένως κάποια των οποίων η δημοσίευση ίσως δημιουργήσει και σήμερα ζητήματα στη χώρα. Όχι σχετικά με πρόσωπα που τότε πρωταγωνιστούσαν, αλλά σχετικά με την

πάγια πολιτική της χώρας. Επίσης, μέρη αυτών των εγγράφων –λέξεις, φράσεις και παράγραφοι– έχουν διαγραφεί, ενδεχομένως για τον ίδιο λόγο. Παρότι στα δελτία δεν διαβάζουμε για τα κεντρικά γεγονότα και τους πρωταγωνιστές, διαβάζουμε και αντιλαμβανόμαστε έμμεσα τη χουντική καταστροφική νοοτροπία.

Σε ένα γενικό πλαίσιο, γνωρίζουμε ότι ο κόσμος των μυστικών υπηρεσιών είναι ένα κλειστό δωμάτιο για το ευρύ κοινό, για τους πολιτικοποιημένους πολίτες, για τις αντιπολιτεύσεις των κρατών, αλλά πολύ συχνά και για τη συμπολίτευση κυβερνήσεων. Για τις ίδιες τις κυβερνήσεις, ενημέρωση και λόγο έχουν ο πρωθυπουργός, οι αρμόδιοι υπουργοί και η ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων. Αυτά συμβαίνουν στις δημοκρατικές χώρες. Τουλάχιστον θα έπρεπε να συμβαίνουν. Η νεότερη ιστορία και η σύγχρονή μας εποχή αναφέρουν συχνά μυστικές υπηρεσίες ή κλάδους τους, ακόμα και ομάδες πρακτόρων ή και πράκτορες, που εμφορούμενα από ιδεολογικές εμμονές παραποίησαν εντολές ή χωρίς κεντρικές εντολές σχεδίασαν και πραγματοποίησαν ενέργειες αντίθετες με την πολιτική των κυβερνήσεών τους. Δεν είναι η συγκεκριμένη περίπτωση. Μάλλον το ανάποδο ισχύει.

Εάν διασταυρωθεί το περιεχόμενο των εγγράφων αυτών με βιβλία και μαρτυρίες μελετητών σχετικά με τα γεγονότα στην Κύπρο τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1974, βελτιώνονται οι δυνατότητες των ερευνητών για την αντίληψη της χουντικής πολιτικής και νοοτροπίας απέναντι στο κυπριακό ζήτημα και ιδιαίτερα στην καταστροφή της Κύπρου. Ειδικότερα, συνδυαζόμενο το υλικό αυτό με το περιεχόμενο του Φακέλου της Κύπρου αλλά και με ιδιαίτερως σημαντικές έρευνες, όπως το βιβλίο του Αλέξη Παπαχελά *Ένα σκοτεινό δωμάτιο 1967-1974* (Μεταίχμιο, 2021) και η σειρά ντοκιμαντέρ που ο ίδιος επιμελήθηκε, με τίτλο «Σκοτεινή δεκαετία 1964-1974», προκύπτει κάτι δραματικό και αναμενόμενο για την τότε ελληνική περίπτωση. Προκύπτει η απόλυτη άγνοια και ασυνεννοησία μεταξύ της ηγεσίας του Ιωαννίδη και των στρατιωτικών μονάδων στο πεδίο, και των μυστικών υπηρεσιών.

Τα αποχαρακτηρισθέντα έγγραφα-δελτία της τότε ΚΥΠ αφορούν τις παραμονές του χουντικού πραξικοπήματος κατά του αρχιεπισκόπου Μακαρίου, Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, το πραξικόπημα, την τουρκική εισβολή που φυσικώς τω τρόπω ακολούθησε και, τέλος, την αρχή της δημοκρατικής πλέον ελλαδικής παρουσίας στην ημικατεχόμενη Κύπρο.

Στα δελτία αυτά καταγράφεται ό,τι επισήμως ενδιαφέρει την ΚΥΠ για την Κύπρο. Δηλαδή η διπλωματική στάση της Τουρκίας σε σχέση με την Κύπρο, η παρακολούθηση των συγκρούσεων εντός της ελληνοκυπριακής κοινότητας, η δίωξη των αντιμακαριακών κρατουμένων, η δράση των Τουρκοκυπρίων και οι στρατιωτικές κινήσεις των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, του ναυτικού και της αεροπορίας στο εσωτερικό της Τουρκίας, από την Ανατολική Θράκη και τον Έβρο ως τα σύνορα με τη Συρία.

Ισχυρή παρουσία στα έγγραφα έχει η (αντιχουντική) απόφαση του Μακαρίου για μείωση της παρουσίας των Ελλαδιτών αξιωματικών στο κυπριακό έδαφος. Μια ενέργεια που ήλπιζε ότι θα τον απελευθέρωνε από τη χουντική πίεση. Το χουντικό πραξικόπημα δεν ξεχωρίζει στα έγγραφα ως καίριο γεγονός, ως η κύρια ανατροπή της τότε κατάστασης, ούτε ως απειλητικό γεγονός για την τουρκική αντίδραση που τελικά ακολούθησε. Παρ' όλα αυτά καταγράφονται στοιχεία για την πύκνωση της τουρκικής στρατιωτικής κινητικότητας, ιδιαιτέρως περί του κόλπου της Αλεξανδρέτας, στα σύνορα Τουρκίας - Συρίας, απέναντι δηλαδή από τη χερσόνησο της Καρπασίας, στην κατεχόμενη σήμερα περιοχή από τις τουρκικές δυνάμεις. Είναι ενέργειες που ευσυνείδητα στελέχη της ΚΥΠ είχαν καταγράψει, όπως ο Αλέξανδρος Σημαιοφορίδης, τότε επικεφαλής του κλιμακίου της ΚΥΠ στην Κερύνεια, ο οποίος είχε ενημερώσει επειγόντως την Αθήνα για επικείμενη τουρκική απόβαση.

Ας σημειωθεί ότι ο τότε αρχηγός της (ιωαννιδικής) ΚΥΠ, αντιμακαριακός αντιστράτηγος Λάμπρος Σταθόπουλος, δήλωσε στην κατάθεσή του στην Εξεταστική Επιτροπή της Βουλής των Ελλήνων

για τον Φάκελο της Κύπρου (*Φάκελος Κύπρου*, τόμος IB', 2024) ότι επί της ουσίας η ΚΥΠ κρατήθηκε έξω από την τελική συνωμοτική δράση της χούντας στην Κύπρο, δηλαδή το αντιμακαριακό πραξικόπημα. Επίσης, ιδιαιτέρως σημαντικό είναι ότι κατά δήλωσή του αγνοήθηκαν από την (ιωαννινδική) ηγεσία οι σαφέστερες προειδοποιήσεις της ΚΥΠ σχετικά με τις έντονες πολεμικές προετοιμασίες του τουρκικού στρατού για επικείμενη απόβαση στη βόρεια Κύπρο.

Ο συνδυασμός της γνώσης μας για τα δραματικά γεγονότα της Κύπρου με τη μελέτη των συγκεκριμένων εγγράφων μάς οδηγεί στη θλιβερή σκέψη για τη λειτουργία του κράτους της χούντας, την αποκλειστική συνωμοτική του ικανότητα καθώς και για την πολεμική του ανικανότητα.

Η γενεαλογία της οδού προς την καταστροφή της Κύπρου ξεκινά ήδη από τα πρώτα βήματα του νεοσύστατου ανεξάρτητου κυπριακού κράτους, στις αρχές της δεκαετίας του 1960, με κύριους άξονες αφενός τις συγκρουσιακές σχέσεις μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας και αφετέρου τις εντάσεις στο εσωτερικό της ελληνοκυπριακής κοινότητας, πάντοτε μέσω καλλιέργειας της έντασης αλλά και λόγω των ελλαδικών παρεμβάσεων.

Στο πλαίσιο της πατριωτικής λειτουργίας του ελληνισμού, η Κύπρος αποτέλεσε το τελευταίο έδαφος για το οποίο δραστηριοποιήθηκε η εθνική ιδεολογία του αλυτρωτισμού.

Μετά το αναγκαστικό τέλος της Μεγάλης Ιδέας το καλοκαίρι του 1922 και τη Μικρασιατική Καταστροφή, μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η Βόρειος Ήπειρος-Νότια Αλβανία, τα Δωδεκάνησα και η Κύπρος παρέμεναν ως «εθνικές» εκκρεμότητες. Η Βόρειος Ήπειρος δεν κινητοποίησε τόσο το ευρύ λαϊκό αίσθημα και λόγω του εμφύλιου πολέμου 1946-1949, και λόγω της ένταξης της Αλβανίας στον συνασπισμό του Συμφώνου της Βαρσοβίας και, αντίστοιχα, της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ. Η συμμετοχή των δύο κρατών σε αντίπαλους σχηματισμούς αρκούσε για τη μη καλλιέρ-

γεια περαιτέρω εντάσεων. Έτσι, δεν υπήρξε πρωτοβουλία της Ελλάδας για τις διεκδικήσεις που θεωρητικά θα μπορούσε να θέσει σε βάρος της Αλβανίας σχετικά με τα εδάφη της Βορείου Ηπείρου. Τα Δωδεκάνησα ενσωματώθηκαν τελικά στον εθνικό κορμό το 1948 ως το μόνο εδαφικό όφελος της Ελλάδας από τη συμμετοχή της στο πλευρό των νικητών του πολέμου, αλλά και επειδή τα Δωδεκάνησα από το 1912 ανήκαν στην ηττημένη του πολέμου Ιταλία. Παρέμενε η Κύπρος, η οποία βρισκόταν υπό βρετανική κυριαρχία από το 1878.

Οι συχνές διεκδικήσεις των Ελληνοκυπρίων για ένωση με την Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο δεν είχαν θετικό αποτέλεσμα. Τη δεκαετία του 1950 οι διεκδικήσεις αυτές αναζωπυρώθηκαν, με αντικείμενο την ένωση με την Ελλάδα του νησιού που κατοικούνταν σε ποσοστό 80% από Ελληνοκυπρίους και 20% από Τουρκοκυπρίους. Η διεκδίκηση της ένωσης σε βάρος της βρετανικής κυριαρχίας και η υποστήριξη προς αυτήν την κατεύθυνση από την Ελλάδα ενδεχομένως να συνδέονταν με την απογοήτευση του ελληνικού αλυτρωτισμού από τα «πενιχρά» εδαφικά ανταλλάγματα που η χώρα μας καρπώθηκε λόγω της συμμετοχής της στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό των νικητών και ιδιαίτερος στο πλευρό της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία κατείχε την Κύπρο.

Το αίτημα των Ελληνοκυπρίων και της ελληνικής κοινής γνώμης συνδέθηκε με την ευρύτατη διάσταση που έλαβε η αποαποικιοποίηση την περίοδο εκείνη, αλλά και με την οικονομική, διεθνοπολιτική και στρατιωτική εξασθένηση της Μεγάλης Βρετανίας λόγω του πολέμου που προηγήθηκε.

Η διεκδίκηση της ένωσης εφαρμόστηκε δυναμικά από το 1955 επί του κυπριακού εδάφους, με τον ένοπλο αγώνα της ΕΟΚΑ εναντίον των βρετανικών αρχών, με επικεφαλής τον λαοπρόβλητο ηγέτη των Ελληνοκυπρίων, αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Στον αγώνα δεν συμμετείχαν το ΑΚΕΛ, η αριστερή - κομμουνιστική παράταξη του ελληνοκυπριακού στοιχείου, και ο τουρκοκυπριακός πληθυσμός. Μάλιστα, οι αριστεροί Ελληνοκύπριοι αποτέλεσαν πολλές

φορές στόχο της ΕΟΚΑ στο πλαίσιο της αντικομμουνιστικής στάσης του στρατιωτικού ηγέτη της, στρατηγού Γεωργίου Γρίβα.

Ο αγώνας των Ελληνοκυπρίων, με πολλές θυσίες και ηρωισμό εκ μέρους των πατριωτών που συμμετείχαν σε αυτόν, διήρκεσε πέντε χρόνια και τελικά δεν οδήγησε στην ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα αλλά στην κρατική αυτονόμηση της Κύπρου, με την αναγνώριση όμως και της τουρκοκυπριακής κοινότητας σε ρόλο εθνικής οντότητας με γνώμη στη διακυβέρνηση του νεαρού κράτους. Παρών με ισχυρό λόγο και ο βρετανικός παράγοντας, που διατήρησε την κυριαρχία του επί του κυπριακού εδάφους με τις στρατιωτικές βάσεις του στα ανατολικά και τα νότια του νησιού.

Παράλληλα με τον ελληνοκυπριακό απελευθερωτικό αγώνα, η ελληνική κοινή γνώμη κινητοποιήθηκε πολύ δυναμικά, όχι μόνο μέσω της επίσημης εξωτερικής πολιτικής της χώρας αλλά και με διαρκείς, ευρείες λαϊκές διαδηλώσεις στους δρόμους της Αθήνας. Ήταν οι πρώτες μαζικές και δυναμικές σε παλμό διαδηλώσεις μετά τις ημέρες της Απελευθέρωσης. Η διεκδίκηση «εθνικών δικαιών» συσπείρωσε όλους τους πολιτικούς χώρους, τον αστικό κόσμο –Δεξιά και Κέντρο–, λόγω των δεδομένων δεσμών τους με τον αλυτρωτισμό. Παρά τη δεδομένη αγγλοφιλία του αστικού κόσμου, ο αλυτρωτισμός σαφώς διαμόρφωσε συνθήκες συσπείρωσης στην καθημαγμένη μετά τον Εμφύλιο και τις πολιτικές διώξεις σε βάρος της Αριστεράς χώρα. Η ίδια η Αριστερά, μη αποποιούμενη την πατριωτική κινητοποίηση, συμμετείχε ενεργά στις διαδηλώσεις υποστηρίζοντας τον ελληνοκυπριακό αγώνα, στην αντιαποικιοκρατική και αντιβρετανική της διάσταση.

Παράλληλα με τον πολιτικό κόσμο και την κοινωνία, στην υπόθεση της έντονης διεκδίκησης της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα στρατεύτηκαν ενεργά η Εκκλησία και ο Στρατός. Μάλιστα στον τελευταίο οι νεαροί αξιωματικοί και οι ευέλπιδες της εποχής συνδέθηκαν ηθικά ιδιαίτερος στενά με την υπόθεση της Κύπρου, κρίνοντας την ως γοητευτικότερη, με πιο οραματική ρητορική και ουσιαστικά πλήρη πατριωτισμού σε σχέση με τον κυρίαρχο

στείρο, εμμονικό αντικομμουνισμό που κυριαρχούσε. Σταδιακά δηλαδή από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 η υπόθεση της Κύπρου αποτελούσε στο εσωτερικό του σώματος των αξιωματικών μια μεγάλη εθνική πρόκληση, υπέρ της οποίας στρατεύτηκαν οι πλέον ευγενείς πατριώτες και οι πλέον καταστροφικοί στρατοκράτες συνωμότες.

Η συμφωνία ανεξαρτησίας της Κύπρου όριζε, ως εγγυητική διαδικασία για την ασφάλειά της, τη στρατιωτική παρουσία ενός ελληνικού τάγματος, ενός τουρκικού και των δυνάμεων των βρετανικών βάσεων στο νησί.

Η Ελληνική Δύναμη Κύπρου (ΕΛΔΥΚ) αποτέλεσε το πρώτο φυτόριο του νέου ελληνικού αλυτρωτισμού και παρά την αρχικά ισχυρή πατριωτική της διάσταση κατέληξε, μέσα από σειρά εγκληματικών ελλαδικών και ελληνοκυπριακών λαθών, στην παραβίαση της ελεύθερης λειτουργίας του κυπριακού κράτους, δηλαδή στο χουντικό πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 1974, και βεβαίως στη συνέπειά του, που ήταν η τουρκική εισβολή πέντε ημέρες αργότερα, στις 20 Ιουλίου 1974.

Η πορεία της νεαρής Κυπριακής Δημοκρατίας υπήρξε ιδιαίτερα σύνθετη για πλήθος λόγων. Στα δεκατέσσερα χρόνια κατά τα οποία διατήρησε την εδαφική της ακεραιότητα καταγράφηκαν εντάσεις πολιτικές, πολεμικές και σοβαρά γεωπολιτικά προβλήματα, που σχετίζονταν με τη θέση της Κύπρου στην ευαίσθητη περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου.

Στη διάρκεια αυτών των ετών οι σχέσεις μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας δεν υπήρξαν ούτε απλές ούτε σύμφωνες. Η μεν Αθήνα, ανεξαρτήτως κυβερνήσεων, επιθυμούσε τον σταθερό και διαρκή έλεγχο της εξωτερικής πολιτικής της Κύπρου, ο δε Πρόεδρος Μακάριος επιθυμούσε τον απόλυτο πολιτικό έλεγχο, εσωτερικό και εξωτερικό, της Κύπρου.

Από την άλλη πλευρά, αγαστές υπήρξαν η συνεργασία και η ομοθυμία του τουρκοκυπριακού στοιχείου με την τουρκική πολιτική, σε μια σταθερή κατεύθυνση επέκτασης των τουρκοκυπριακών

δικαιωμάτων και προοπτικά κατίσχυσης της τουρκοκυπριακής εδαφικής κυριαρχίας.

Στο εσωτερικό του νησιού διαρκείς ήταν οι εντάσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων, ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής, ο ρόλος και η στάση του αρχιεπισκόπου και Προέδρου Μακαρίου οδήγησαν συχνά σε πίεση εις βάρος του τουρκοκυπριακού στοιχείου. Ισχυρός υπήρξε ο έλεγχος της τουρκοκυπριακής κοινότητας από την Τουρκία και σταδιακά αναπτύχθηκαν ισχυρές τουρκοκυπριακές παραστρατιωτικές ομάδες, που συγκρούονταν με τις αντίστοιχες ελληνοκυπριακές, οι οποίες επιζητούσαν την ένωση με την Ελλάδα σε βάρος της λειτουργίας της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Και σε επίσημο ωστόσο πλαίσιο, η πολιτική απαιτητικότητα του αρχιεπισκόπου και Προέδρου Μακαρίου έδωσε το άλλοθι στην τουρκοκυπριακή πλευρά να αποχωρήσει από την ενιαία κυβέρνηση και σταδιακά να περιοριστεί το τουρκοκυπριακό στοιχείο στους λεγόμενους «θύλακες», δηλαδή περιοχές υπό την προστασία του ΟΗΕ απροσπέλαστες για το ελληνοκυπριακό στοιχείο.

Η κυβέρνηση της Ένωσης Κέντρου, στον βραχύ βίο της (Φεβρουάριος 1964-Ιούλιος 1965), απέστειλε ανεπισημώς στο νησί μια ολόκληρη μεραρχία (περίπου 9.000 άντρες). Με την ενέργεια αυτή εξασφαλιζόταν η άμυνα της Κύπρου σε ενδεχόμενη τουρκική επίθεση, αλλά και ο έλεγχος, μέσω του ελεγχόμενου από το ΝΑΤΟ ελληνικού στρατού, των κινήσεων του Μακαρίου, ο οποίος είχε αναπτύξει σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση και τις συνδεδεμένες με αυτή χώρες μέσω προμήθειας ελαφρών οπλικών συστημάτων. Η παρουσία της «μυστικής» μεραρχίας αύξησε τον αριθμό των Ελλήνων αξιωματικών και εδραίωσε στην Κύπρο την παρεμβατική τους δραστηριότητα. Η χούντα του Γεωργίου Παπαδόπουλου απέσυρε τη μεραρχία έπειτα από τουρκική απαίτηση, λόγω της πολεμικής δράσης των ελληνικών τμημάτων σε τουρκοκυπριακούς θύλακες. Η ελλαδική χούντα διατήρησε σταθερή την αντιμακαριακή της πολιτική μέσω παρεμβάσεων που έφτασαν και σε από-

πειρες δολοφονίας εναντίον του αρχιεπισκόπου. Η χούντα του Δημητρίου Ιωαννίδη σήμανε την ύψιστη βαρβαρότητα στην καταστολή στο εσωτερικό της Ελλάδας και την προετοιμασία για την άμεση επίθεση εναντίον του Μακαρίου στην Κύπρο. Πιθανότατα, χωρίς να έχουμε απτά στοιχεία, μέλη δυτικών μυστικών υπηρεσιών, ενδεχομένως με δική τους πρωτοβουλία, έπεισαν τον «αφανή» δικτάτορα Ιωαννίδη ότι η ανατροπή του Μακαρίου θα επέτρεπε, με τις ευλογίες των ΗΠΑ και της Τουρκίας, την ένωση μιας διαιρεμένης Κύπρου με την Ελλάδα και με την Τουρκία.

Η παραπάνω συνοπτική παρουσίαση του κυπριακού ζητήματος και της ελλαδικής εμπλοκής βοηθάει στην αντίληψη του περιεχομένου των εκθέσεων της ΚΥΠ που δημοσιεύονται στο πρώτο μέρος αυτού του τόμου. Η χρονική περίοδος που καλύπτουν ταυτίζεται με την κορύφωση της ελλαδικής παρέμβασης στην Κύπρο έως την απώλεια σχεδόν του 37% του κυπριακού εδάφους προς όφελος των Τουρκοκυπρίων και της Τουρκίας. Δηλαδή από τις παραμονές του χουντικού πραξικοπήματος για την ανατροπή του Μακαρίου και την τουρκική απόβαση που νομοτελειακά ακολούθησε έως τις δύο εδαφικές επεκτάσεις της τουρκικής Επιχείρησης «Αττίλας».

Στα δελτία δεν καταγράφονται η χουντική συνωμοσία, η ελλαδική καταστροφικότητα, η ελλαδική ικανότητα μόνο στη συνωμοσία και όχι στον πόλεμο, ούτε η τραγική αδυναμία της ελλαδικής δημοκρατικής κυβέρνησης να ανατρέψει τα αποτελέσματα του «Αττίλα». Δεν καταγράφεται επίσης το δράμα του ελληνοκυπριακού λαού λόγω της απώλειας των εστιών του. Μπορούμε ωστόσο να συνδέσουμε τις γραμμές και την ψυχρότητα των κειμένων με τη δραματικά υψηλή πολιτική και εθνική θερμοκρασία των ημερών εκείνων, και να αντιληφθούμε την καταστροφικότητα της συνωμοσίας και της στρατιωτικής παρέμβασης στη δημοκρατία.

Τον Νοέμβριο του 2024, με αφορμή τη συμπλήρωση 50 χρόνων από την τραγωδία της Κύπρου, η ΕΥΠ έδωσε στη δημοσιότητα 58 δελτία πληροφοριών που συνέταξαν τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1974 τα στελέχη της τότε ΚΥΠ. Είναι η πρώτη φορά που η διοίκηση των ελληνικών μυστικών υπηρεσιών αποχαρακτηρίζει αρχειακό υλικό, το οποίο αποδίδει στην ιστορική έρευνα και σε κάθε ενδιαφερόμενο πολίτη.

Στα δελτία πληροφοριών αποτυπώνονται το πραξικόπημα εναντίον του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, αρχιεπισκόπου Μακαρίου, που οργάνωσαν ο «αφανής» δικτάτορας Δημήτριος Ιωαννίδης και η συνωμοτική ομάδα του, ο εμφύλιος πόλεμος που ξέσπασε στο ελληνοκυπριακό πλαίσιο λόγω του πραξικοπήματος, η πυρετώδης πολεμική προετοιμασία από την πλευρά της Τουρκίας και οι δύο φάσεις της Επιχείρησης «Αττίλας».

Ο ιστορικός Τάσος Σακελλαρόπουλος στο πρώτο μέρος του ανά χείρας τόμου σχολιάζει τις εκθέσεις της τότε ΚΥΠ, σε μια προσπάθεια να ερμηνεύσει τα γεγονότα που οδήγησαν στην απώλεια σχεδόν του 37% του νησιού και να ρίξει φως στην παροιμιώδη ολιγωρία και την εθελουφλία της χουντικής ηγεσίας απέναντι στη σαρωτική τουρκική εισβολή. Στην έκδοση περιλαμβάνονται και σχολιάζονται και τα έγγραφα και τα διαβαθμισμένα σήματα που διατηρούσε στο προσωπικό του αρχείο ο αντιστράτηγος ε.α. Γεώργιος Τσουμής, υψηλόβαθμο στέλεχος του κλιμακίου της ΚΥΠ στη Λευκωσία εκείνες τις καταστροφικές ημέρες.

ISBN: 978-618-03-4368-7



9 786180 343687

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84368

metaixmio.gr

